

THE REALIZATION OF THE IDEAS OF THE COMPETENCE CONCEPT IN THE PREPARATION OF SKILLED WORKERS

I. MOSYA, the candidate of pedagogical sciences, research assistant of the laboratory of the contents of professional education and training, The Institute of vocational education of NAPS of the Ukraine

Summary. In article on the basis of factor analysis substantiates the main pedagogical conditions of designing the content of vocational education on the ideas kompetentnostniy concept: the supply chain of command of the various forms of pedagogical design of the content of vocational education complex hierarchy of goals and tasks of skilled workers; display in the content of educational material at different levels of assimilation of educational information; introduction into all forms display the content of vocational education component of personality; account when designing the content of vocational education sector and its cross-cutting and advancing direction.

Key words: competence approach, content, factor, conditions, vocational education, training material

УДК 37.022+784.4

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКОНАВЦІВ НАРОДНОЇ МАНЕРИ СПІВУ

П. Г. ПАВЛЮЧЕНКО, професор Київського національного університету культури і мистецтв

Анотація. В статті аналізуються методологічні засади професійної підготовки виконавців народної манери співу в контексті розвитку української фольклористики. Велике місце у підготовці має відводитись збору автентичних зразків народнопісенної творчості, їх розшифруванню, аналізу специфіки виконавської манери у різних регіонах України, теоретичною обізнаністю з історією становлення фольклористики. Значна увага має приділятися вивченню регіональних особливостей вокалізації.

Ключові слова: фольклористика, народна манера співу, автентичні пісні, методика

Постановка проблеми. Важливою частиною культурного надбання кожного народу є його фольклор. Розвиток української народнопісенної творчості має давнє коріння. В наш час, попри наявність великої кількості музичних напрямків та глобалізаційних процесів, якими характеризується культура постмодерного суспільства, актуальним питанням постає вивчення специфіки народного співу. Адже глобалізація, що стирає межі самобутнього та унікального, пропонуючи натомість розвиток єдиного уніфікованого культурного продукту, разом з тим викликає до життя прагнення відродити національну культуру, наголосити на її характерних та неповторних ознаках. Сам музичний матеріал пісні є вагомим внеском у збереженні культурної ідентичності, який не варто розглядати у відриві від виконавської манери.

Метою роботи є дослідження методологічних засад виховання вокаль-

ної майстерності народного співу в контексті розвитку української фольклористики.

Дослідженням українського фольклору займалась велика кількість мистецтвознавців, насамперед Ф. Колесса, С.Грица, М.Хай. Проте питання професійної підготовки виконавців народної пісні досі залишається відкритим. Окремі аспекти досліджувались в працях Д.Євтушенко, З.Жигаль, Е.Тайнель, Є.Хекало, С.Щербиніної.

Д. Євтушенко влучно вказує, що народний спів є основою всіх видів музичної практики: «Народний спів – це те джерело, з якого походять і живляться всі різновиди вокального мистецтва, все краще і найцінніше, що створене генієм народу в галузі співу, у ньому весь комплекс найрізноманітніших ресурсів сучасного вокального мистецтва» [2, С.34].

Сучасний виконавець народних пісень має бути різнобічно освіченою людиною, музично і художньо грамотною, глибоко розуміти фольклор і процес розвитку народної творчості. Досить велике місце має відводитись «польовій роботі», яка включає збір автентичних зразків народнопісенної творчості, аналізу специфіки виконавської манери у різних регіонах України. Розуміння фольклору, без знання якого важко уявити кваліфіковану професійну підготовку виконавців - співаків у народній манері, передбачає знання основних етапів формування науки, що його вивчає - фольклористики. Розглянемо специфіку та головні віхи становлення фольклористики. Перші відомі записи народної музики розпочались на початку XVII ст., які здійснювались за допомогою різних систем нотації (буквеної, лінійної). В рукописній збірці, упорядником якої вважають З.Дзюбаревича, було декілька українських пісень. На початку XVIII ст. виходить зібрання Д. Рудницького-Л. Гінтовта, в якому було вже дев'ятнадцять українських пісень, шість з яких були записані нотами. Досить часто мелодії фіксувались досить спрощено, система нотації ще не могла передати специфіку інтонацій, мелізматички, ритміки чи ладової організації народнопісенної творчості.

Наступним етапом розвитку фольклористики стала поява збірників пісень, як українських, так і російських, які були вже не рукописними, а надрукованими, що полегшило користування ними. Звісно, що українські пісні на той момент не могли бути надрукованими у окремому збірнику, отже першою виданою збіркою стало «Собрание русских простых песен с нотами» В.Ф.Трутовського, де були наявні й тринадцять українських зразків. Здебільшого у цій збірці, що вийшла наприкінці XVIII ст., були представлені пісні не календарно-обрядові, а ті, які більше звучали у місті, а саме – ліричні, побутові, родинні, історичні.

Наступний збірник М.Львова - І.Прача «Собрание народных русских песен с их голосами на музыку положил Иван Прач» вперше був виданий у 1790 р., а згодом здобув ще декілька перевидань. Укладачі вже прагнули відбирати пісні за жанровими ознаками, систематизувати їх та аналізувати специфіку пісень українського та російського походження. Українські пісні було вже розміщено в окремому розділі. Хоча пісні подавались у аранжуванні, яке створювало дещо салонне звучання, проте у інструментальних епізодах були присутні елементи, споріднені з грою на бандурі кобзарів. В збірнику практично не було пісень історичних, чи пов'язаних з народно-визвольною боротьбою, як у збірці Трутовського. Традиція видання збірників, призначених скоріше для домашнього музикування продовжується й на початку XIX ст., так у Москві було надруковано збірники «Голоса украинских песен, изданные Михаилом Мак-

симовичем» та «Народные украинские напевы, положенные для фортепьяно Николаем Маркевичем». Слідом за ними виходить значна кількість збірників, тематика яких здебільшого пов'язана з любовними та родинно-побутовими піснями, укладачі яких подавали музичний фольклор лише з супроводом фортепіано чи клавикорду.

Більш методичне вивчення специфіки українського фольклору можна спостерігати вже з середини ХІХ ст. Саме тоді видатні громадські діячі починають звертати увагу на унікальні зразки народної творчості, які заслуговують уваги не лише у вигляді обробок, але і в їх більш «автентичному» звучанні. В 1873 році був створений Південно-західний відділ Російського географічного товариства, який хоча й проіснував лише декілька років, проте встиг згуртувати фольклористів та етнографів. Одним з діячів, що приймали участь у його роботі, був М.Лисенко, який став основоположником музичної фольклористики. Він прагнув записувати фольклор, зберігаючи «точність відтворення живого звучання пісні, збереження в ній типових для даного співака або фольклору певної місцевості особливостей музичного мислення» [4, С.398]. Його сім випусків «Збірників народних пісень», які виходили з 1868 по 1911 рр., збірники пісень для хору та розвідки «Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм», «Народні музичні інструменти на Україні» склали ту методологічну базу, на яку спиралась його послідовники. В своїх збірниках він заклав основи науково-етнографічного методу, паспортизацію записів народних пісень, подавав твори у автентичному вигляді без переробки. Лисенко видавав вже окремі збірки пісень весняного, літнього, зимового циклів та ін.

Варто зазначити, що інтерес до фольклору можна було спостерігати практично у всіх європейських країнах, адже романтизм, як провідна течія ХІХ ст., перетворив народне мистецтво з культури мас, яка була досить мало відомою вищим верствам населення, на мистецтво елітарне. Цей інтерес мав важливі практичні наслідки, адже завдяки зверненню композиторів до народних побутових танців, фольклорних сюжетів, поетичних текстів пісень, ладів, ритміки, інтонацій, інструментарію, відбулось внутрішнє оновлення академічної професійної музики. Значна кількість композиторів зверталась до української тематики у своїх творах, серед яких можна згадати симфонічну поему «Мазепа» Ф.Ліста, опери П.І. Чайковського «Мазепа», «Черевички». Українські мелодії П.Чайковський, прадід якого жив біля Полтави, використав у Другій симфонії та Концерті для фортепіано з оркестром № 1.

Досить дієвим підходом, який сприяє кращому засвоєнню народнопісенної творчості та внаслідок цього полегшує виховання народної манери співу, є включення фольклорного матеріалу у процес освіти. Так, ще у другій половині ХІХ ст. провідні музичні діячі звернулись до народних пісень, як до матеріалу, що ставав основою для виховання артистів хору. На той час на західноукраїнських землях виникало багато хороших колективів. Їх художніми керівниками, диригентами або духовними натхненниками були такі діячі, як М.Вербицький, А.Вахнянин, М.Аркас, О.Нижанківський, Ф.Колесса. Е.Тайнель дуже влучно відмічає те, що їх творчо-педагогічна діяльність «включала в себе боротьбу за музичну освіту на національно-пісенному ґрунті з урахуванням усього найціннішого з педагогічного досвіду сусідніх народів» [6, С. 43]. Аналогічні настрої можна було спостерігати також у представників російської культури, провідні методисти того часу були переконані, що фольклорний матеріал має надзвичайно важливе значення і наполягали на впровадженні у шкільну

практику старовинної народної пісні, «з метою виховання підростаючого покоління на самобутніх музичних принципах» [5, С. 35].

Включення народних пісень, в якості методичного матеріалу для удосконалення та виховання вокальної майстерності стала можливою в ХІХ ст. також, як це вже зазначалось, завдяки появі робіт М.Лисенка. Сучасний мистецтвознавець З. Жигаль у своєму дослідженні наголошує, що виховання за допомогою народної пісні стало ідеєю, яка охопила культуру не лише українську, але й угорську. «Українські музиканти-педагоги намагалися розробити свій метод навчання співу, основою якого повинна була стати українська народна пісня. У 20-х роках ХХ ст. угорський композитор, педагог Золтан Кодай, розглядаючи народну пісню як рідну музичну мову дитини, головним принципом музичної педагогіки теж висуває концепцію розвитку музичних здібностей на основі традицій рідного народу з використанням для цього найефективнішого методу відносної сольмізації під час активної співочої діяльності дітей на музичних заняттях» [3, С.84]. Подібні переконання не втрачають своєї актуальності для сьогодення і вважаються одними з найбільш дієвих на шляху виховання виконавців народної манери співу.

Необхідним етапом для закладення здатності формування навичок народного співу є наявність спеціальних методичних праць. Подібні розробки, так звані «співаники», також виникають наприкінці ХІХ ст., їх авторство належало провідним діячам з західноукраїнських земель. Звернення до народних пісень можна було знайти у працях, адресованих дитячому вихованню. Так В.Матюк складає збірку «Руський співаник для шкіл народних», йому належить й власне самостійний підручник з музичної грамоти «Малий катехизм із музики». В посібнику С.Воробкевича «Співаник», що складався з чотирьох частин, народнопісенному матеріалу відводилось чимале місце. На початку ХХ ст. можна спостерігати ще більшу кількість аналогічних праць, які стали своєрідними зразками для майбутніх поколінь, насамперед у провідного музичного діяча Філарета Колесси в творчому доробку є «Шкільний співаник» та посібник «Співаймо», не кажучи вже про укладену ним «Збірку народних пісень».

Отже, всі ці досягнення стали передумовами, які сприяли як розвитку сучасної фольклористики, так і підготовці професійних виконавців народної манери співу. В українській музично-педагогічній думці ХХ ст. було здійснено досить багато напрацювань, які розвинули ідеї видатних представників ХІХ ст.. Важливим аспектом виховання народної манери співу є звернення до її витоків. На цьому наголошують й сучасні українські визначні мистецтвознавці, які досліджуючи український фольклор вказують на те, що «пізнати структуру того чи іншого роду творчості, дійти до його генезису – значить докладно розглянути його у зв'язках з конкретним середовищем народження і побутування. Саме таким шляхом можна з'ясувати... чим зумовлені особливості манери виконання, певні форми словесного і музичного вислову» [1, С.132]. Як вказує С.Грица, автентичний фольклор і виконавська манера потребують однорідного «гомогенного, автентичного середовища».

У процесі виховання виконавця у народній манері співу варто акцентувати увагу на тому, що важливу роль відіграють не лише суто музичні фактори, насамперед такі, як темп, ритм, лад, але і фактори позамузичні, а саме інтонація, діалект регіону, з якого походить народна пісня, особливості звукоутворення, специфіка виконавських прийомів, що безпосередньо пов'язане з інтерпретацією. Цю думку підкреслює у своїй праці «Музика Бойківщини» Михайло Хай, сучасний діяч, який став не лише фольклористом-теоретиком, але

і виконавцем-практиком, що співає та грає на колісній лірі. На його переконання, народна манера виконання постає як поєднання різних засобів музичної виразності, які мають багато відмінностей, залежно від регіональної приналежності музичного тексту.

Отже, при вихованні виконавців, які прагнуть співати у народній манері, провідне місце має надаватись вивченню регіональних особливостей вокалізації. До таких специфічних народних виразних особливостей можна віднести «гукання», глісандування, зітхання та вигуки «ой», «гей», мікромелізматичку, скандування, «розгойдування» звуків. При цьому ці виразні засоби не здатні передати все багатство народної співацької автентичної манери, яка включає в себе своєрідні прийоми звуковидобування, досягнення яких досить важко можна пояснити вербально. С.Щербиніна зазначає, що кожен діалект має свою артикуляційну базу у вигляді комплексу артикуляційних звичок - «акценту» мови. «Ця артикуляційна база включає в свої показники: положення гортані, губ, язика, м'якого піднебіння, розкриття рота (щелепного кута) і ін.» [9, С.164]. Для пісенного тексту характерним також є недоспівування останнього складу вкінці строфи, огласовка.

Варто відзначити, що фактично немає єдиного підходу до того, яким чином визначити особливості народного співу та як треба виховувати молодих виконавців. Досить багато факторів залежить від педагога, репертуару та методики. Проте, на думку Є.Хекало, можна все-таки визначити певні загальні ознаки народної манери співу усіх регіонів України якими є наступні: «природний, близький звук, незначна вібрація голосу (як темброве забарвлення), дикція, близька до розмовної мови, природне головне резонування (без вираженого прикриття звука), щільне грудне звучання, виконавські прийоми (глісандуючі «з'їзди», форшлаги, розспівування окремих складів музичного тексту, «під'їзди» до звука або його оспівування, мелізматична орнаментика, «йотація» додавання «й» до наголошеної голосної, часткове затримання довгих долей) тощо» [8, С.237].

На думку Ж.Кривенко, існує потреба розширення використання власне традиційних методів формування народно-співочої свідомості і етнослуху, таких як експедиційна практика, прослуховування і розшифровка аудіозаписів та перегляд відеофільмів, вокальний показ педагога та його усне інструктування, насамперед за рахунок доповнення використанням сучасних комп'ютерних засобів навчання. Також варто наголосити, що одним з найважливіших компонентів навчання народному співу є досить велика активність студентів та значна роль позааудиторної самостійної роботи. В фольклорних експедиціях відбувається процес накопичення досвіду, який у процесі розшифрування сприяє подальшому усвідомленню та засвоєнню співацької манери конкретного регіону.

Отже, професійна підготовка виконавців народної манери співу є досить складним та тривалим процесом, який пов'язаний з значним рівнем не лише практичної, але і теоретичної роботи студента. Знання історії розвитку фольклористики мають поєднуватися з фольклорними розвідками та розшифровкою отриманих у них експедиційних матеріалів. Ретельне вивчення особливостей регіональної специфіки народнопісенної творчості, яке поєднується з опрацюванням різних прийомів звуковидобування, значно покращує рівень виконавської майстерності учня, що й є метою методичної роботи викладача.

Література

1. Грица С. Й. Трансмiсія фольклорної традиції : етномузикологічні розвідки / С. Й. Грица. – Київ-Тернопіль : Астон, 2002.
2. Євтушенко Д. Питання вокальної педагогіки / Д. Євтушенко, М. Михайлов-Сидоров. – К. : Мистецтво, 1963.
3. Жигаль З. До історії використання методу відносної сольмізації в українській та зарубіжній музичній педагогіці // Вісник Львів. ун-ту. Серія мистецтвознавство. – 2007. – Вип. 7. – С. 81-86.
4. Історія української музики. В 6 т. Т.2: Друга половина XIX ст. / Т.П.Булат., М.М.Гордійчук, С.Й.Грица та ін. – 1989. – 464 с.
5. Русская музыкальная педагогика конца XIX – начала XX века и современные проблемы музыкального образования /Межвузовский сборник научных трудов. – Пермь: ПГПИ, 1984. – 52 с.
6. Тайнель Е. Музичне виховання за методом відносної сольмізації. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич: Коло, 2001. – Ч.1, Ч.2.
7. Хай М. Музика Бойківщини / М. Хай. – К. : Родовід, Центр досліджень усної історії та культури, 2002.
8. Хекало Є. Особливості професійної підготовки виконавців народної пісні, її значення в історії розвитку пісенної культури сьогодення // Проблеми підготовки сучасного вчителя № 8 (Ч. 1), 2013. – С.234-238.
9. Щербинина С.В. Вокально-исполнительское мастерство народных певцов // Педагогическое образование в России. – №1'2013. – С.163-167.

REFERENCES

1. Gritsa S. Y. Transmissiya folklornoyi traditsiyi : etnomuzikologichni rozvldki / S. Y. Gritsa. – Kiyiv-Ternopol : Aston, 2002.
2. Evtushenko D. Pitannya vokalnoyi pedagogiki / D. Evtushenko, M. Mihaylov-Sidorov. – K. : Mistetstvo, 1963.
3. Zhigal Z. Do Istoriyi vikoristannya metodu vidnosnoyi solmizatsiyi v ukrayinskiy ta zarubizhniy muzichniy pedagogitsi // Visnik Lviv. un-tu. Seriya mistetstvoznnavstvo. – 2007. – Vip. 7. – S. 81-86.
4. Istoriya ukrayinskoyi muziki. V 6 t. T.2: Druga polovina XIX ct. / T.P.Bulat., M.M.Gordlychuk, S.Y.Gritsa ta In. – 1989. – 464.
5. Russkaya muzyikalnaya pedagogika kontsa XIX – nachala XX veka i sovremennyye problemy muzyikalnogo obrazovaniya /Mezhvuzovskiy sbornik nauchnyih trudov. – Perm: PGPI, 1984. – 52.
6. Taynel E. Muzichne vihovannya za metodom vidnosnoyi solmlzatsiyi. Navchalno-metodichniy posibnik dlya studentiv vischih navchalnih zakladiv. – Drogobich: Kolo, 2001. – Ch.1, Ch.2.
7. Hay M. Muzika Boykivschini / M. Hay. – K. : Rodovid, Tsentr doslIdzhen usnoyi IstorIyi ta kulturi, 2002.
8. Hekalo E. Osoblivosti profeslynoyi pidgotovki vikonavtsiv narodnoyi pislni, yiyi znachennya v istoriyi rozvitku pisennoyi kulturi sogodennya // Problemi pidgotovki suchasnogo vchitelya No.8 (Ch. 1), 2013. – S.234-238.
9. Scherbinina S.V. Vokalno-ispolnitelskoe masterstvo narodnyih pevtsov // Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii. – No.1'2013. – S.163-167.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ИСПОЛНИТЕЛЕЙ НАРОДНОЙ МАНЕРЫ ПЕНИЯ

П.Г. ПАВЛЮЧЕНКО, профессор Киевского национального университета культуры и искусств

Аннотация. В статье анализируются методологические основы профессиональной подготовки исполнителей народной манеры пения в контексте развития украинской фольклористики. Большое место в подготовке должно уделяться сбору аутентичных образцов народного творчества, их расшифровке, анализу специфики исполнительской манеры в различных регионах Украины, знанию истории становления фольклористики. Значительное внимание должно уделяться изучению региональных особенностей вокализации.

Ключевые слова: фольклористика, народная манера пения, аутентичные песни, методика

METHODOLOGICAL BASES FOR TRAINING PERFORMERS OF FOLK STYLE OF SINGING

P. PAVLYUCHENKO, professor of Kyiv National University of Culture and Arts

Summary. The work carried out research methodological foundations of education folk singing vocal skills in the context of Ukrainian folklore. The study Ukrainian folk engaged in a large number of art critics, primarily F. Kolessa, S.Hrytsa, M.Hay. Some issues of training performers of folk songs in the works studied D.Yevtushenko, Z.Zhyhal, E.Taynel, Ye.Hekalo, S.Scherbynina. The modern artist should be versatile educated man, musically and artistically literate, deeply understand the development of folklore and folk art. Quite a large place is discharged to collect samples of authentic folk-song art, performing analysis of the specific manner in different regions of Ukraine. Understanding folklore involves knowledge of basic stages of formation of folklore studies. In the late nineteenth century there is a large number of collections of folk songs, teaching materials that create conditions for education of singers in folk style. These methodological developments become the sample, which will be based musicologists of twentieth century. In the process of education in folk musician singing style are important not only tempo, rhythm, harmony, but the tone, the dialect of the region, from which the folk song, features of sound, the specifics of performing techniques. Studying regional features vocalizations important for education skills singing in folk style. There is need for increased use of traditional methods of formation of national consciousness of singing such as forwarding practice listening and decoding audio and viewing video, vocal teacher and show his oral instruction, by using modern additions computer based learning. Vocational training performers of folk style of singing is a complicated and lengthy process that is associated with a significant level not only practical, but also theoretical work of students. Knowledge of the history of folklore is combined with folklore studies and deciphering intelligence they received forwarding materials. Careful study of specific regional features folk-song creativity, combined with various techniques of sound processing significantly improves performance skills of the student, which is the purpose of methodical teacher.

Key words: folklore studies, folk style of singing, authentic songs, methodology